

Отримано: 25 листопада 2019 р.

Прорецензовано: 05 грудня 2019 р.

Прийнято до друку: 10 грудня 2019 р.

e-mail: Kravomp@gmail.com

DOI: 10.25264/2311-5149-2019-15(43)-48-52

Полінкевич О. М. Інклюзивний розвиток підприємств як вимір економічного зростання. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, грудень 2019. № 15(43). С. 48–52.

УДК: 331.5.024.54:330.34

JEL-класифікація: M11, M21

Полінкевич Оксана Миколаївна,

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, безпеки та інноваційної діяльності підприємства
Східноєвропейського національного університету імені Лесі України

**ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ
ЯК ВИМІР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ**

У статті описано передумови інклюзивного розвитку та наведено факти його поширення у світі. Визначено, що інклюзивне зростання охоплює повне використання трудового потенціалу, зниження рівня бідності та зменшення її наслідків, розвиток соціальної залученості, усунення регіональних диспропорцій. Метою роботи є вивчення інклюзивного розвитку підприємств як виміру економічного зростання. Встановлено, що інклюзивний розвиток підприємств розглядається щодо ланцюга створення доданої вартості. Визначено учасників інклюзивного розвитку підприємств, які формують та управляють вартістю один одного. Зазначено умови реалізації інклюзивного розвитку підприємств.

Ключові слова: інклюзивний розвиток підприємств, продуктивність праці, економічне зростання, фізична активність, додана вартість, управління вартістю, малозабезпечені верстви населення, гендерна рівність.

Полінкевич Оксана Николаевна,

доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой экономики, безопасности и инновационной деятельности
предприятия Восточноевропейского национального университета имени Леси Украинки

**ІНКЛЮЗИВНЕ РОЗВИТТЯ ПІДПРИЯТТЯ
КАК ИЗМЕРЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА**

Описаны предпосылки инклюзивного развития и приведенные факты его распространение в мире. Определено, что инклюзивный рост включает: полное использование трудового потенциала, снижение уровня бедности и уменьшение его последствий, развитие социальной вовлеченности, устранение региональных диспропорций. Целью работы является изучение инклюзивного развития предприятий как измерения экономического роста. Установлено, что инклюзивный развитие предприятий рассматривается по цепи создания добавленной стоимости. Определены участники инклюзивного развития предприятий, формирующих и управляющих стоимостью друг друга. Указаны условия реализации инклюзивного развития предприятий.

Ключевые слова: инклюзивный развитие предприятий, производительность труда, экономический рост, физическая активность, добавленная стоимость, управление стоимостью, малообеспеченные слои населения, гендерное равенство.

Oksana Polinkevych,

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Economics, Security and Innovation of the Enterprise
Lesia Ukrainka Eastern European National University

**INCLUSIVE ENTERPRISE DEVELOPMENT
AS A MEASURE OF ECONOMIC GROWTH**

The prerequisites of inclusive development and the facts of its spread in the world are described. An inclusive economy is the development of all territories and all sectors of the economy. Its main purpose is to reduce inequality and poverty not only through income redistribution, but also through active participation in the economic life of different population groups. Inclusive growth has been identified as encompassing: full utilization of labor potential, reduction of poverty and its consequences, development of social inclusion, elimination of regional disparities. The purpose of the research is to study inclusive business development as a measure of economic growth. It is established that inclusive enterprise development involves introduction of the low-income population to the production and economic and management activities of the enterprise as consumers of services and products, customers, workers, suppliers of resources at all stages of the value chain creating and managing each other's value. Participants of inclusive enterprise development are identified, among them: consumers of services and products; purchasers of services and products; employees; resource providers. It is noted that the state stimulates the involvement of low-income segments of the population (including the disabled, women) in the

production and economic and management activities of the enterprise, thereby ensuring inclusive development of enterprises. However, there is no mechanism for inclusive development from a cost management perspective. It was established that the preconditions for inclusive enterprise development are: 1) comparability of financial and social indicators; 2) economic growth and development are different concepts; 3) added value is generated by all actors in the chain; 4) value management can be done through the formation of cost indicators at the level of individual entities of inclusive development, receiving benefits from the interaction and synergistic effect; 5) the main measuring indicators of inclusive enterprise development should be labor productivity, life expectancy, the level of physical activity of the subjects, the production growth rate per employee, the level of satisfaction with working conditions; 6) to manage the value of the enterprise on the basis of value key factors identification by means of mechanical methods based on the available information and purely financial approaches.

Key words: *inclusive enterprise development, labor productivity, economic growth, physical activity, added value, value management, low income groups, gender equality.*

Постановка проблеми. Виклики, що постають перед світовою та національними економіками, забезпечують пошук нових моделей соціально-економічного розвитку систем. Однією з них є інклюзивна модель розвитку економіки. Суть її полягає у розвитку всіх територій та всіх секторів економіки. Її основною метою є скорочення нерівності та бідності не тільки через перерозподіл доходу, а й через активну участь в економічному житті різних груп населення. Інклюзивний розвиток передбачає активне залучення вразливих категорій населення у ділову діяльність у різних сферах економіки, у процеси політичних, соціальних і економічних змін [2, с. 7]. ВВП у 1990 роках та 2000 роках були найвищими. Проте й вони не змогли подолати проблеми бідності, безробіття, нерівності. Так, у доповіді ООН «Забезпечення стійкого прогресу людства: зменшення вразливості й формування життєстійкості» за 2014 рік зазначається, що 2,2 млрд людей у світі живуть на межі або за межею бідності [18, с. 3]. За оцінками Світового банку станом на 2015 рік 12 % жителів планети жили в бідності [24]. 2018 року 21,7 % населення ЄС живе за межею бідності, 2017 року їх налічувалося 22,4 %. В Україні за даними Світового банку за межею бідності живе 25 % населення, 2007 року – 11 %, 2014 року – 15 %, а 2016 року – 17 % [5]. Майже 1 млрд населення живе менш ніж на 1,25 дол. США на день [24]. За даними Світового банку бідними є люди, які мають на день менше 1,9 долара за паритетом купівельної спроможності (ПКС). Такий вимір характерний для найбідніших країн. Проте країни з доходами нижче середніх мають 3,2 дол., а з високим рівнем достатком – 5,5 долара за ПКС. Для України Світовий банк у звітах розраховує бідність, яка є нижчою 5,5 дол. на день [3].

Економічне зростання порівнюють зі збільшенням рівня зайнятості, проте воно не трансформувалось у зростання зайнятості. Так, якщо в 1980-х роках 3 % зростання ВВП давало 1 % зростання зайнятості, то вже в 1990-х роках тільки 8 % зростання ВВП дає 8 % у збільшенні зайнятості [19].

Зростає різниця в статках між багатими та бідними. Без зміни моделі економічного зростання може знадобитися 800 років для того, щоб найменш забезпечений мільярд населення земної кулі досяг 10 % від світового доходу [17].

Світовий банк визначає інклюзивне зростання як значне і стійке (важлива умова скорочення бідності), поширене в усіх секторах економіки, що залучає значну частину трудової сили і характеризується рівністю можливостей у доступі до ринку та ресурсів. Головний акцент у цьому визначенні робиться не стільки на розподілі доходів, скільки на продуктивній зайнятості для всіх груп населення [23]. Відповідно до цього інклюзивне зростання охоплює повне використання трудового потенціалу, зниження рівня бідності та зменшення її наслідків, розвиток соціальної залученості, усунення регіональних диспропорцій [16]. Водночас актуальними залишаються питання інклюзивного розвитку підприємств як суб'єктів економічної системи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інклюзивний розвиток досліджували зарубіжні вчені, як от: Д. Аджемоглу, Д. Робінсон [1], Е.С. Райнерта [11], Дж. Подеста [20], С. Голандер [21] тощо. О. Д. Прогнімак описав перешкоди та перспективи інклюзивного розвитку України [10]. К. В. Сапун, Р. В. Селезньова подали концепцію інклюзивного зростання, визначили її ознаки для України та розглянули передумови її виникнення. Обґрунтували, що індекс інклюзивного росту та розвитку потрібно використовувати разом із ВВП на душу населення. Перший показник є абстрактним, а другий – реальним і найпоширенішим у використанні [12]. Л. М. Ємельяненко, В. М. Петюх, К. В. Дзензелюк описали методичний підхід до інтегрального оцінювання інклюзивного розвитку, урахувавши міжнародні стандарти та національні пріоритети; визначили, що інтегральний показник варто використовувати на національному та регіональному рівнях. Основними показниками для оцінювання є ВВП на душу населення, індекс розвитку людського потенціалу. Встановлено основні причини, чому економіка України має низький рівень ВВП (поглиблення бідності, безробіття, боргове фінансування). Визначили три пріоритети розвитку економіки: розумне зростання (розвиток економіки, що базується на знаннях); стійке зростання (функціонування економіки, що передбачає раціональне використання ресурсів зеленої економіки); інклюзивне зростання (соціальна інклюзія, підвищення рівня зайнятості населення, досягнення соціального узгодження) [7].

О. В. Хоменко визначив особливості інклюзивного розвитку економіки КНР. У його дослідженні оцінено економічну політику КНР щодо інклюзивного економічного розвитку, а також систематизовано основні чинники інклюзивного економічного розвитку [14].

Т. В. Бучинська обґрунтувала, що інклюзивний розвиток світового господарства має бути відчутним для кожного члена суспільства, охоплювати всі сфери його життя, виражати компетентності людини. Визначила, що населення повинне мати рівний доступ до результатів праці, рівні можливості для розвитку людського потенціалу. Зазначила, що існує зв'язок між інклюзивним розвитком економіки держави та розвитком компетентностей людини [4].

Водночас інклюзивний розвиток підприємств є недостатньо вивченим, оскільки основна увага приділяється інклюзивному розвитку міст та економіки країни загалом, тому ця тема є актуальною та своєчасною.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є вивчення інклюзивного розвитку підприємств як виміру економічного зростання. Реалізувати мету дослідження пропонуємо через вирішення таких завдань: встановити сутність інклюзивного розвитку підприємств; оцінити передумови інклюзивного розвитку підприємств; визначити суб'єктів інклюзивного розвитку підприємств; описати умови інклюзивного розвитку підприємств.

Виклад основного матеріалу. Інклюзивні бізнес-моделі сприяють залученню вразливих категорій населення у виробничо-господарську діяльність суспільства. На думку експертів, вони залучають мало-забезпечене населення до підприємницької діяльності як споживачів, покупців, працівників, виробників і підприємців у ланцюзі створення доданої вартості, сприяючи взаємовигідному розвитку всіх учасників [15]. На думку Л. Федулової, інклюзивний проект має на меті залучити вразливі верстви населення до роботи, серед яких молодь, жінки, люди з інвалідністю, люди похилого віку. Крім того, дослідниця зазначила, що такі люди повинні одержувати соціальну та економічну вигоду від участі в цих проектах. Основним напрямом у забезпеченні зайнятості та скороченні безробіття серед вразливих верств населення є розвиток інклюзивних ринків [13]. Всесвітній економічний форум розраховує індекс інклюзивності розвитку (The Inclusive Development Index (IDI)). У Звіті Світового економічного форуму – 2018 описано глобальні рейтинги 103 країн. Усі країни поділено на дві групи: розвинуті країни та країни, у яких зароджується ринкова економіка. До першої групи належать 29 країн, до другої – 74 країни, Україна зокрема [22].

Інклюзивний розвиток підприємств передбачає залучення малозабезпеченого населення до виробничо-господарської та управлінської діяльності підприємства як споживачів послуг та продукції, покупців, працівників, постачальників ресурсів на всіх етапах ланцюга створення доданої вартості, формуючи та управляючи вартістю один одного.

Відповідно до цього основними учасниками інклюзивного розвитку підприємств є споживачі послуг та продукції; покупці послуг та продукції; працівники; постачальники ресурсів. Кожна з цих груп повинна містити такі малозабезпечені верстви населення, у яких середньомісячний сукупний дохід нижчий від прожиткового мінімуму, зокрема жінки, інваліди тощо.

Варто зазначити, що найбільша частка жінок є на вищих державних рівнях – 16,7%, у Парламенті їх налічується 12,1 %, а у Кабінеті Міністрів – 12,5%. Серед військовослужбовців жінки займають 8,5%, серед офіцерів – 5,3% та серед солдатів та сержантів – 9,4%. На ринку праці 2017 року переважають чоловіки, які займають 69 % проти 55,7% жінок. Різниця в оплаті праці між чоловіками та жінками становить 2016 року 25%, 2017 року – 21%, а в окремих видах економічної діяльності – 40%. Серед внутрішньо переміщених осіб жінки займають 58%. Багато жінок віком 15-49 р. пережили психологічне чи сексуальне насильство (22 %). Значну частку – 76,5% – вони становлять серед потерпілих від торгівлі людьми [6]. Щодо праці жінок, то встановлено обмеження, чим, на думку експертів, поглиблюється нерівність між чоловічою та жіночою статтю. Жінки не можуть працювати на важких, підземних роботах, роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці. Винятком є нефізичні підземні роботи або роботи із санітарного та побутового обслуговування. Заборонено залучати жінок до підіймання та переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми. Найобмеженіша є праця вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років. Зокрема, їх не залучають до робіт у нічний час, до надурочних робіт і робіт у вихідні дні. Таких жінок не відправляють у відрядження без їх згоди. Таке обмеження стосується вагітних жінок і жінок, котрі мають дітей віком до трьох років, а також жінок, що мають дітей віком від трьох до чотирнадцяти років або дітей-інвалідів. Жінкам гарантуються додатково оплачувані відпустки.

Для роботодавців встановлено норматив робочих місць для працевлаштування людей з обмеженими фізичними можливостями у таких розмірах: 4 % середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік; у кількості одного робочого місця, якщо працюють від 8 до 25 осіб. Для підприємств, установ і організацій, де працюють такі особи, єдиний внесок встановлюється в розмірі 8,41 % бази

нарахування єдиного внеску для працюючих інвалідів. Однак ця норма не використовується для фізичних осіб-підприємців, які використовують працю найманих працівників-інвалідів. Якщо особа з обмеженими фізичними можливостями надає послуги чи здійснює роботи за договором цивільно-правового характеру, то нарахування єдиного внеску здійснюється за ставкою 22 % [9].

Отже, держава стимулює залучення малозабезпечених верств населення, зокрема осіб з обмеженими фізичними можливостями, жінок до виробничо-господарської та управлінської діяльності підприємства, забезпечуючи цим інклюзивний розвиток підприємств. Проте відсутній механізм інклюзивного розвитку з позиції управління вартістю один одного. Слід зазначити, що інклюзивний розвиток підприємств є показником економічного зростання суб'єкта. Його запровадження не лише розширить доступ малозабезпеченим верства до ринку праці, сприятиме їхній соціалізації, а й принесе користі для самого підприємства. Основними такими вигодами є залучення на низькокваліфіковані посади працівників із нижчим рівнем оплати праці, забезпечуючи в такий спосіб зменшення витрат; одержання податкових пільг від держави; підвищення соціальної відповідальності; покращення ділової репутації на вітчизняних та світових ринках.

Висновки. Інклюзивний розвиток підприємств має відбуватися за таких умов: 1) порівняння фінансових та соціальних показників повинно проводитися на підставі експертного оцінювання та містити показники, які визначають вартість окремих груп у загальній вартості підприємства; 2) економічне зростання та розвиток є різними поняттями. Розвиток є якісним явищем, мірою досягнення абсолюту, що не має межі, тоді як зростання – кількісне явище, мірою відносності існування, що має межу; 3) додану вартість формують всі суб'єкти ланцюга, причому випадання одного з них свідчить про зниження темпів росту; 4) управляти вартістю один одного можна через формування вартісних показників на рівні окремих суб'єктів інклюзивного розвитку, отримуючи користь і вигоди від взаємодії та синергетичний ефект; 5) основними вимірювальними показниками інклюзивного розвитку підприємств мають стати продуктивність праці, очікувана тривалість здорового життя, рівень фізичної активності суб'єктів, темп приросту обсягів виробництва на одного працівника, рівень задоволеності умовами праці; 6) управляти вартістю підприємства на підставі виявлення ключових чинників вартості за допомогою механічних прийомів, заснованих на наявній інформації, і суто фінансових підходів. Ув'язка чинників вартості з діловими рішеннями дозволить сформувати «дерево» чинників вартості, яке своєю чергою полегшить ухвалення правильних рішень.

Література:

1. Аджемоглу Д., Робинсон Д. Почему одни страны богатые, а другие бедные. Происхождение власти, процветания и нищеты. Москва, АСТ, 2015. 693 с.
2. Аналітичне дослідження «Інклюзивний розвиток бізнесу: жіноче підприємництво». К., 2018. 136 с.
3. Андронік В. В Україні бідняків менше, ніж у Франції: де проходить «межа бідності». URL: <https://cutt.ly/9eVPUeA>. (дата звернення 11.10.2019).
4. Бучинська Т.В. Взаємозв'язок між інклюзивним розвитком економіки держави та формуванням універсальних компетентностей людини. *Ефективна економіка*. 2018. № 6. URL: <https://cutt.ly/aeVPOE6>. (дата звернення 01.11.2019).
5. В Євросоюзі назвали країни, де найбільше і найменше бідних людей. URL: <https://cutt.ly/QeVPUcL>. (дата звернення 16.10.2019).
6. Гендерна рівність. URL: <https://cutt.ly/aeVPIeW>. (дата звернення 14.10.2019).
7. Ємельяненко Л.М., Петюх В.М., Дзензелюк К.В. Інтегральна оцінка інклюзивного розвитку в Україні на національному та місцевому рівнях. *Економіка та держава*. 2019. № 6. С. 4–10.
8. Зені Мінтон Бедос. Для багатших і для бідніших. Зростання нерівності – одна з найбільших соціально-економічних і політичних проблем сучасності. URL: <https://cutt.ly/heVPUXc>. (дата звернення 11.10.2019).
9. Працівники-інваліди на підприємстві. URL: <https://cutt.ly/KeVPU9K>.
10. Прогнімак О.Д. Інклюзивний розвиток України: перешкоди VS перспективи. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1 (51). С. 187–197.
11. Райнерт Э.С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными / пер. с англ. Н. Автономовой. Москва: Изд. дом Гос. ун-та Высшей школы экономики, 2011. С. 153.
12. Сапун К.В., Селезньова Р.В. Концепція інклюзивного зростання в економіці. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2018. № 1, 177–181.
13. Федулова Л. Інклюзивні інновації в системі соціально-економічного розвитку. *Економіка: реалії часу*. 2016. № 3 (25). С. 56–65.
14. Хоменко О.В. Теоретичні та практичні аспекти інклюзивного розвитку економіки КНР. *Китаєзнавчі дослідження*. 2018. № 1. С.69–76.
15. Creating value for all: strategies for doing business with the poor. URL: <https://cutt.ly/TeVPYJP>. (дата звернення 11.10.2019).
16. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Brussels, EC. 2010. С. 34. URL: <https://cutt.ly/5eBEXOS>. (дата звернення 15.10.2019).

17. Global Inequality: Beyond the bottom billion – A Rapid Review of Income Distribution in 141 Countries. UNICEF, New York, April 2011. P. VII. URL: <https://cutt.ly/JeBEBiz>. . (дата звернення 11.10.2019).
18. Human Development Report 2014. Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience. URL: <https://cutt.ly/DeVPROh>. . (дата звернення 08.10.2019).
19. Jesus Felipe, Rana Hasan. The challenge of job creation in Asia. Asian development bank. Manila, 2006. 48 p.
20. Podesta J. Inclusive Economic Growth: Increasing Connectivity, Expanding Opportunity, and Reducing Vulnerability. URL: <https://cutt.ly/QeBE1TD>. (дата звернення 14.10.2019).
21. Saskia Hollander, Rojan Bolling. Practice, don't preach: getting serious about inclusive development. URL: <https://cutt.ly/9eBE0Sj>. (дата звернення 13.10.2019).
22. The Inclusive Development Index 2018: Summary and Data Highlights. URL: <https://cutt.ly/SeVPUGk>. (дата звернення 12.10.2019).
23. What is Inclusive Growth? URL: <https://cutt.ly/veBE28z>. (дата звернення 07.10.2019).
24. World Bank President Outlines Strategy to End Poverty, Welcomes New Development Partners. 2015. URL: <https://cutt.ly/geVPIT2>. (дата звернення 09.10.2019).